

JORDI MARRUGAT

CONGRÉS INTERNACIONAL «LA PROJECCIÓ SOCIAL
DE L'ESCRITOR EN LA LITERATURA
CATALANA CONTEMPORÀNIA»

Un dels resultats del projecte de recerca del Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona (GELCC), «L'escriptor i la seva imatge: projecció social de la literatura a la Catalunya contemporània», ha estat el Congrés Internacional «La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània», dut a terme a l'Institut d'Estudis Catalans i la Universitat Autònoma de Barcelona els dies 26-29 d'octubre de 2005 amb el patrocini de la Institució de les Lletres Catalanes —que l'ha inclòs dins els actes de l'Any del Llibre i la Lectura, fet que ha servit com a intent d'obrir el món acadèmic a altres esferes socials— i el Ministeri d'Educació i Ciència —que subvenciona l'esmentat projecte.

L'anàlisi que el GELCC proposava partia de la consciència d'allò que ha significat en el món contemporani la figura de l'intel·lectual, precisament perquè aquesta apareix a Europa quan una sèrie d'individus que pertanyen al que havien estat considerades professions liberals (artistes, professors, escriptors i homes de professions jurídiques i mèdiques) entren en l'arena del combat públic —adquireixen una projecció social— i en canvien les regles. Tanmateix, l'evolució d'aquest grup professional abans i després de l'aparició de l'intel·lectual és complexa, heterogènia i indestriable del context històric i geogràfic en què es produeix. D'aquí la dificultat de fer un estudi genèric del model en qüestió. No obstant això, la pregunta sorgeix inevitablement: què distingeix l'intel·lectual de la resta de la societat —i de la resta d'homes que comparteixen ofici amb ell? Com es construeix davant del públic? Ha intentat donar resposta a aquests interrogants un extensíssim mapa bibliogràfic al centre del qual ha volgut situar-se el GELCC amb el seu projecte de recerca. I cal dir al centre perquè, si tenim present allò que ha tendit a considerar-se com a essència de la figura de l'intel·lectual (l'entrada en un debat cívic més enllà de l'esfera de la pròpia competència que és, d'altra banda, la que li atorga el poder simbòlic necessari per involucrar-se en aquell debat; el dret a l'escàndol, i el dret a aliar-se amb altres intel·lectuals per fer més forta la seva veu), ens adonarem que les qüestions plantejades més amunt no queden plenament contestades; com hi entra l'intel·lectual, en el debat cívic? Com hi combat? Com aconsegueix que els altres acceptin el poder simbòlic que ell s'autoatorga? En definitiva, com esdevé un intel·lectual? La resposta a aquestes noves preguntes ja és implícita en definicions molt divulgades (com la de M. Leymarie, que consi-

dera l'intel·lectual un home «maître de la parole et familier de l'écrit») i en l'anàlisi de casos concrets que ofereixen molts investigadors, però calia reivindicar-la metodològicament, ampliar-la, fer-la ben clara i difondre-la: no tot intel·lectual prové del camp de les lletres, però els mecanismes a través dels quals es construeix com a tal són aquells inherents a la tasca de l'escriptor, a saber, l'ús conscient i controlat de la paraula; ja sigui encaminat a la promoció personal, la influència o la incidència; ja sigui accentuant el valor simbòlic de la llengua com a nucli de cohesió social i, doncs, erigint aquell que la utilitza públicament en dipositar dels valors col·lectius (qüestió especialment important a casa nostra); ja sigui perquè els mitjans escrits han estat durant molts anys font gairebé exclusiva de popularitat. Només un exemple prou conegut per tots i analitzat a bastament per l'investigador principal del GELCC: quan podem dir que Rusiñol i Casas es converteixen en «intel·lectuals»? Què succeeix perquè adquireixin consciència del que estan fent i depassin les estrictes fronteres de l'art, si no és l'aparició d'un home de lletres com Raimon Casellas? I què fan i signifiquen a partir del moment en què actuen en interrelació?

D'aquest punt de partida sorgeix l'interès per abordar la figura de l'intel·lectual des de la història de la literatura i, doncs, els dos resultats del projecte de recerca del GELCC, el llibre d'imminent publicació *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània* i la proposta del Congrés que ressenyem aquí, més específica però dins del mateix camp: l'anàlisi de l'«escriptor» català (d'aquells que triés cada conferenciant) intentant aclarir els mecanismes pels quals des de la seva obra (la «literatura catalana contemporània», ja sigui representada en llibres, premsa, tertúlies, premis...) es projecta en la societat (adquireix una «projecció social»), que en termes abstractes coincidiran amb els que utilitzi l'intel·lectual amb aquesta mateixa finalitat. A més, a partir de l'anàlisi de casos diversos, queda salvat l'esmentat obstacle de l'heterogeneïtat que adquireix la figura de l'escriptor/intel·lectual a través del temps i l'espai.

Ara bé, si el llibre, en tant que fruit d'un nucli unitari que parteix d'unes mateixes concepcions, ofereix aportacions precises, alhora que diverses, a un camp delimitat, el Congrés ha intentat integrar investigadors de metodologia i mentalitat plurals i això ha resultat en una desviació constant del seu tema central. Primer, pel fet inevitable que no tots els participants s'han plantejat les mateixes qüestions des de punts de vista confluents; segon, perquè no tots eren conscients del que significava plantejar-se aquesta qüestió, i, més lamentablement, perquè algun no era especialista —a vegades ni tan sols iniciat— en els temes que tractava.

No cal, però, posar el crit al cel. Són coses que succeeixen en tots els congressos i que poden acabar funcionant com a estímul intel·lectual per als assistents. D'altra banda, aquesta pluralitat de propostes interpretatives, no necessàriament negativa per si sola, també ha donat aportacions conscients del marc al qual feien la seva contribució. Així, per exemple, en la seva ponència, Bradley Epps (Harvard, USA) feia una anàlisi des de la perspectiva dels estudis culturals dels caps d'anarquistes de Rusiñol que permet veure com, a través del dibuix,

aquest se situava en un debat social candent; o, en la seva, Josep M. Fradera (UPF) enumerava i classificava les situacions històriques més rellevants que ens poden permetre estudiar la figura de l'intel·lectual en la societat catalana abans i poc després del seu naixement oficial a França amb l'afer Dreyfus (1898), una sistematització d'informacions que, si bé molts investigadors ja tenen en compte avui dia, sempre pot ser útil de tenir recopilada i pot servir de porta oberta a un posterior estudi aprofundit de la qüestió.

A més d'això, el Congrés també va donar valuoses notícies d'aspectes poc investigats de la nostra història literària. Joan Lluís Marfany (Universitat de Liverpool, Gran Bretanya) en la seva ponència *L'escriptor català entre l'Antic Règim i el Nou*, amb el rigor històric a què ja ens té acostumats, oferia els primers resultats de la seva recerca en curs: qui eren, què escrivien i quin lloc ocupaven en la seva societat els escriptors catalans anteriors a l'articulació del moviment de la Renaixença. Jordi Castellanos (UAB) feia una lectura del Modernisme rigorosament des del punt de vista que exigia el Congrés. Un cas curiós: Natalia Kharitonova, en la comunicació *Escriptors compromesos? Sobre el moviment d'escriptors revolucionaris catalans*, analitzava alguns episodis de les relacions que als anys 30 mantingueren Moscou i els homes que intentaren crear una literatura revolucionària a Catalunya, absolutament desconeguts per la majoria de nosaltres. I encara es podrien citar altres comunicacions de gran interès per a l'investigador futur o, simplement, per al curiós.

Finalment, arribava la lliçó de clausura a càrrec de Joan Francesc Mira i confirmava una de les tesis sobre la qual s'havia bastit tot aquest projecte: que llengua, literatura i societat conformen un tot indestriable; una beu de l'altra i alhora l'alimenta, de manera que la desaparició de qualsevol d'aquests elements implica la dissolució de tots.

Com a complement idoni a les reflexions que volia plantejar el Congrés, el dissabte 29 els inscrits que ho desitgessin van poder fer una visita a l'exposició del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona *Literatures de l'exili* guiats per Maria Campillo, membre del comitè científic organitzador d'aquesta. Fou una activitat en perfecte acord amb el tema del Congrés ja que mostrà com l'exili dels escriptors catalans els havia situat en unes noves coordenades des de les quals calia definir noves estratègies per mantenir al màxim possible les relacions amb la dispersa i invisible societat catalana i des de les quals estaven obligats a relacionar-se amb societats que fins aleshores els eren alienes. Aquell «museo de fantasmones», aquella «pseudo intelectualidad catalana», que en deia el nou règim, feia explícit fins a quin punt la figura de l'escriptor havia esdevingut capital en la societat catalana del segle xx i havia de continuar essent-ho, per unes vies o per unes altres, donades les circumstàncies. D'aquí l'interès del seu estudi des del punt de vista que proposava aquest Congrés.